

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Jesus Ugartemendia Learreta

*Mundaka,
Bizkaia (1929)*

Aurkibidea

Biografia

Goikokalean jaio zen, gaur egun desagertuta dagoen etxe batean. Goikokalean bertan hazi eta bizi izandakoa da. Aita Portuondo baserrikoa zuen eta ama Sukarrietakoa. Aita nabegatzailea izan zuen eta gerra garaian gudari ibili ostean, preso hartu eta hiru urtez egon zen kartzelan eta langile-batailoietan. Umetan, Tribisarrosen egon ziren fraideekin eta herriko eskola nazionalen ikasi zuen. Hamahiru urte gaz hasi zen beharrean eraikuntza lanetan. Bermeorako trenbidea egiten ere ibili zen nabigatzaile joan arte.

Zintak

MUD-001

- **Proiektua:** Mundakako ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2012-12-18
- **Iraupena:** 61 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Goiria Mendiola, Nerea

MUD-002

- **Proiektua:** Mundakako ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2012-12-18
- **Iraupena:** 39 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

Pasarteak

1. Goikokalea

- **Erref:** MUD-001/002
- **Iraupena:** 0:01:16. **Hasi:** 00:01:22. **Bukatu:** 00:02:38
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Kaleak, plazak

Laburpena:

Goikokalean jaio eta hazitako da Jesus. Lehen Allende Salazar izena zuen, baina beti deitu izan diote Goikokalea. Ezkondu arte errentan bizi ziren.

2. Aita gudari preso harrapatu arte

- **Erref:** MUD-001/004
- **Iraupena:** 0:01:06. **Hasi:** 00:04:15. **Bukatu:** 00:05:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Gerratean aita euskaldunekin joan zen eta Jesus amarekin eta arreba zaharrenarekin gelditu zen. Faxistak sartu zirenean, beraien aita Santoñan harrapatu eta preso sartu zuten. Deustuko unibertsitatean eta eskolapioetan ere egon zen preso.

3. Falangera joan behar jan ahal izateko

- **Erref:** MUD-001/005
- **Iraupena:** 0:02:39. **Hasi:** 00:05:21. **Bukatu:** 00:08:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina
- Politika » Jarrera politikoak » Falangistak

Laburpena:

Gerratean aita atxilotu zuten eta bera falangekoengana joan behar izaten zen instrukzioa egiten "auxilio social"en jan ahal izateko, bestela ez zieten jaten ematen. Eguerdian eta gauez joaten ziren bertara jaten eta ama baserrietan aritzen zen lanean alogeran. Falangea kasinoan egon zen hasieran eta gero udaletxeko eskolan, lehen solairuan. Neskak falange femeninara joaten zen, batzokia dagoen tokira.

4. Falangeko desfileak

- **Erref:** MUD-001/006
- **Iraupena:** 0:00:51. **Hasi:** 00:08:00. **Bukatu:** 00:08:51
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Politika eta Franco
- Politika » Jarrera politikoak » Falangistak

Laburpena:

Gerratean aita atxilotu zuten eta bera falangekoengana joan behar izaten zen instrukzioa egiten "auxilio social"en jan ahal izateko, bestela ez zieten jaten ematen. Faxistek herriren bat hartzen zutenean, desfileatu egin behar izaten zuten. Herri guztitik desfileatzen zuten militarrek bezala eta gero okinaren autoan sartu eta Sukarrieta eta Busturira joan zen berriro desfileatzera.

5. Falangeko arropak

- **Erref:** MUD-001/007
- **Iraupena:** 0:01:11. **Hasi:** 00:08:51. **Bukatu:** 00:10:02

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Falangistak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak

Laburpena:

Gerratean aita atxilotu zuten eta bera falangekoengana joan behar izaten zen instrukzioa egiten "auxilio social"en jan ahal izateko, bestela ez zieten jaten ematen. Falangeko arropak jostuna zen bere izekoak josten zizkion. Arropa zelakoa zen azaltzen du.

6. "Auxilio social"era jaten

- **Erref:** MUD-001/008
- **Iraupena:** 0:01:42. **Hasi:** 00:10:02. **Bukatu:** 00:11:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Gerratean "auxilio social"era joaten ziren jaten eta non zegoen azaltzen du. Gaztetxoak eta zaharragoak ere joaten ziren. Bertan laguntzen egoten ziren emakumezkoak herriko falangistak izaten ziren, zelan janzten ziren dakar gogora.

7. Aita hiru urtez preso

- **Erref:** MUD-001/009
- **Iraupena:** 0:01:38. **Hasi:** 00:11:44. **Bukatu:** 00:13:22
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Gerra garaian aita preso izan zuen eta bera bisitatzera falangista arrokekin joan zen behin. "Auxilio social"en jan ahal izateko, falangera joan behar izaten zuen-eta. Bere aita Santoñan atxilotu zuten eta handik Bilbora eraman zuten. Gero Espainiako Caceresera eta Burgosera eraman zuten langile-batailoirira, etxera bueltatu arte.

8. Bermeoko Guardia bZibilen kuartela

- **Erref:** MUD-001/010
- **Iraupena:** 0:01:44. **Hasi:** 00:13:22. **Bukatu:** 00:15:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Polizia
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ondasunen galera

Laburpena:

Aita kartzelatik bueltatu eta egunero joan behar izaten zen Bermeoko Guardia

Zibilen kuartelera. Kuartela non zegoen azaltzen du; Nestor Basterretxea eskultorearen familiari konfiskatutako etxea zen.

9. Gudariak eta italiarrak Mundakan

- **Erref:** MUD-001/012
- **Iraupena:** 0:01:54. **Hasi:** 00:16:24. **Bukatu:** 00:18:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina

Laburpena:

Mundakako hainbat etxetan gudariak zeuden lotan. Beraien etxean Amaiur batailoiko bi egoten ziren. Kasino azpira joaten ziren jaten. Gero italiarrak egon ziren eta Talan tankeak egoten ziren.

10. Ama beste etxe batzuetara lanera zer jan izateko

- **Erref:** MUD-001/013
- **Iraupena:** 0:01:06. **Hasi:** 00:18:18. **Bukatu:** 00:19:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Bere aita preso zegoela bere ama baserrietara joaten zen alogeran, ortuko lanetan. Beste etxe batzuk garbitzera ere joaten zen. Gosea ezagutu zuten eta jangela sozialetara joaten ziren.

11. Euskara etxeko hizkuntza zen

- **Erref:** MUD-001/014
- **Iraupena:** 0:01:33. **Hasi:** 00:19:24. **Bukatu:** 00:20:57
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskalkia, herri hizkerak, euskara batua
- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

Eskolan ez zuten euskaraz egiten, euskara etxeko hizkuntza zen. Gaztetan Bermeoko zein Mundakako erromerietara joaten ziren eta bermeotarren euskara apur bat desberdina zen.

12. Eskola frankistak

- **Erref:** MUD-001/015
- **Iraupena:** 0:03:33. **Hasi:** 00:20:57. **Bukatu:** 00:24:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Fraideak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Politika » Politika eta Franco

Laburpena:

Eskolan erdaraz zen nagusi. Sartu orduko 'Cara al Sol' abestu behar izaten zuten besoa eta bandera altxatuz. Gerra aurretik Tribisarrosen egon ziren fraideetara joan zen eta gerraostean herriko eskola nazionalera. Udaletxeko zinegotzi batek goizean goizetik txakur handi bat eskatzen zien eta dirurik ez zuena etxera bidaltzen zuten diru bila, baina askotan ez ziren eskolara bueltatzen.

13. Fraideak onak ziren, eskolako maisuak ez

- **Erref:** MUD-001/016
- **Iraupena:** 0:02:00. **Hasi:** 00:24:30. **Bukatu:** 00:26:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak

Laburpena:

Gerra aurretik Tribisarrosen egon ziren fraideetara joan zen eta gerraostean herriko eskola nazionalera. Fraideetan mutilak baino ez zeuden. Fraideak kanpokoak ziren, ez ziren batere gogorrak. Eskola nazionalako maisua, oster, oso gogorra zen, don Santiago, kanaberarekin jotzen zituen umeak. 13 urterekin eskola utzi eta beharrean hasi zen.

14. Trenbidea egiten lanean

- **Erref:** MUD-001/018
- **Iraupena:** 0:03:04. **Hasi:** 00:28:06. **Bukatu:** 00:31:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako lanak

Laburpena:

Hamahiru urtegaz hasi zen beharrean eraikuntza lanetan. Eguneko hamar pezeta irabazten zituen eta Sukarrietatik Bermeorako trenbidea egiten hasi ziren orduan eta hara joan zen Jesus lanera, han hamahiru pezeta irabazten zituen. Portuondo azpiraino egin zutenean, itsasora joan zen lanera. Irabazitakoa amari eman behar izaten zion.

15. Itsasontzia hondoratu

- **Erref:** MUD-001/019
- **Iraupena:** 0:01:16. **Hasi:** 00:31:10. **Bukatu:** 00:32:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Lan-baldintzak

Laburpena:

Merkataritza-ontzi batean lanean zebilela, Avilesetik hurbil ontzia hondoratu zen. Kostaldean izan zen eta denak ondo atera ziren.

16. Basora dirua apur bat irabazteko

- **Erref:** MUD-001/021
- **Iraupena:** 0:00:59. **Hasi:** 00:32:42. **Bukatu:** 00:33:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Mendiaren aprobetxamendua

Laburpena:

Basoko beharretan ere aritutakoa da egurra saltzeko. Herriko basoak ziren eta aizkora barik joan behar izaten zuten; izan ere, basozainak harrapatuz gero, aizkora kentzen zieten. Horregatik zerra erabiltzen zuten. Mutil gazte asko aritzen ziren horrexetan.

17. Mundakako portua

- **Erref:** MUD-001/023
- **Iraupena:** 0:00:41. **Hasi:** 00:34:58. **Bukatu:** 00:35:39
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa

Laburpena:

Mundakako portuan hiru bapore handi egoten ziren eta beste hiruzpalau ontzi txiki. Hilabetea behin ikatza zekarren balandro bat sartzen zen portura eta emakumeak joaten ziren bertara ikatz bila.

18. "Gasoliñue" itsasadarra zeharkatzeko

- **Erref:** MUD-001/024
- **Iraupena:** 0:02:38. **Hasi:** 00:35:39. **Bukatu:** 00:38:17
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak

Laburpena:

Itsasadarraren beste aldetik, Kanalatik, gizon batek egurra ekartzen zuen batelean Mundakara. "Gasoliñue" deitzen zien bi ontzi zeuden itsasadarraren alde batetik bestera ibiltzen zirenak. Ganadua ere soka batekin helduta zeharkatzen zuten. "Gasoliñue" Busturiko eta Antzorako (Ibarrangelu) bi gizonek gidatzen zuten.

19. Karabineroak

- **Erref:** MUD-001/025
- **Iraupena:** 0:01:54. **Hasi:** 00:38:17. **Bukatu:** 00:40:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantzako administrazioa eta legeak

Laburpena:

Karabineroen txabola non zegoen azaltzen du. Behargin finak ziren. Itsasoko kontrabandoa kontrolatzen zuten. Guardia zibilak ere egoten ziren.

20. Itsasoko kontrabandoa

- **Erref:** MUD-001/026
- **Iraupena:** 0:02:55. **Hasi:** 00:40:11. **Bukatu:** 00:43:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantzako administrazioa eta legeak

Laburpena:

Itsasoko kontrabandoa Francoren garaian hasi zela dio. Berak 16 urte zituela zamaontzi batean hasi zen lanean eta orduan apur bat ezagutu zuen, baina ez askorik. Kontrabandoan ekartzen zutena karabineroekin elkarbanatu behar izaten zuten arazorik ez izateko. Guardia zibilekin baino hartu-eman hobea zuten karabineroekin.

21. Neska-lagunagaz berba gutun eta telefono bidez

- **Erref:** MUD-001/028
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:44:05. **Bukatu:** 00:45:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Aparatuak, objektuak
- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ligatzea

Laburpena:

Emaztea Mundakan aritu zen neskame gaztetan eta orduan ezagutu zuen. Bera itsasoan zebilen beharrean eta gutun bidez eta telefono bidez zuten hartu-eman. Telefonoz berba egiteko aurretik zehaztu behar izaten zuten hitzordua. Mundakan telefonoa non zegoen azaltzen du.

22. Goikokalean paseatzen

- **Erref:** MUD-001/029
- **Iraupena:** 0:01:23. **Hasi:** 00:45:20. **Bukatu:** 00:46:43
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ligatzea

Laburpena:

Neska-laguna paseatzen ezagutu zuen. Goikokalean zehar, alde batetik bestera, paseatzen zuten. Ez ziren tabernetara joaten.

23. Gramola eta plazako giroa

- **Erref:** MUD-001/030
- **Iraupena:** 0:04:20. **Hasi:** 00:46:43. **Bukatu:** 00:51:03
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Aparatuak, objektuak
- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak
- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ligatzea

Laburpena:

Gramolarekin baltseoan aritzen ziren. Fielatoan egoten zen gizona, Fraga, arduratzen zen diskoak jartzeaz. Bermeo eta Busturiko jende asko etortzen zen. Gernikatik mutilak baino ez ziren etortzen. Mutilak joaten ziren neskengana dantzari egiteko eskatzera. Bermeoko mutil berezi bat ere etortzen zen eta bera bakarrik aritzen zen plazan bertaratutako guztiak berari begira zeudela. Komedianteak plazara etortzen zirenean, denak joaten ziren ikustera.

24. "Diente" jolasa, txilipitoka, fruta lapurretan...

- **Erref:** MUD-001/033
- **Iraupena:** 0:02:54. **Hasi:** 00:52:49. **Bukatu:** 00:55:43
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

Mundakan ez zegoen desberdintasunik baserritarren eta kaletarren artean. Gainera, baserri gutxi daude bertan eta denak batera ibiltzen ziren. "Dientera" jolasten zuten, zelan jolasten zen azaltzen du. Pilotan, txilipitoka edo aroarekin ere aritzen ziren. Txilipitoka zelan jolasten zen. Neskak aparte jolasten zuten. Pilotan artileagaz egiten zituzten.

25. Fruta lapurretan eta konfesioak

- **Erref:** MUD-001/034
- **Iraupena:** 0:02:17. **Hasi:** 00:55:43. **Bukatu:** 00:58:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

Frutak lapurtzen ere abila ziren gaztetan. Non lapurtzen zuten azaltzen du. Behin, domeka batean, San Pedro makatzak ostu eta kartzelan sartu zuten arratsalde guztian zehar. Konfesatzera joan behar izaten zirenean, abadearen arabera zigorra desberdina zen.

26. Lehen Jaunartzea euskaraz

- **Erref:** MUD-001/035
- **Iraupena:** 0:02:14. **Hasi:** 00:58:00. **Bukatu:** 01:00:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Sakramentuak

Laburpena:

Lehen Jaunartzea gerra aurretik egin zuenez dena euskaraz egin zuen. Don Florentino abadea desterratu egin zuten euskaraz egiteagatik eta gero gerraosteko dotrina erdaraz izan zen. Zapatu arratsaldetan eskolan arrosarioa errezatzen zuten. Eskolan eta lanean ere domeka zen asteko jaiegun bakarra.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2025-11-17

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkarte

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com